№ 95.

3 1761 08819724 9

М. КРОПИВНИЦЬКИЙ

ПО РЕВІЗІЇ

КИЇВ — ЛЯЙПЦІҐ
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ

Kropivnits'kyi, Marko

МАРКО КРОШИВНИЦЬКИЙ

ПО РЕВІЗІЇ

Po revizii

ЕТЮД У ОДНІЙ ДІЇ

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

КИЇВ—ЛЯЙПЦІҐ
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ

КОЛОМИЯ
ГАЛИЦЬКА НАКЛАДНЯ

WINNIPEG MAN.
UKRAINIAN PUBLISHING

LU
K9365por

Donated by
THE UKRAINIAN BRANCH No. 360
CANADIAN LEGION B. E. S. L.
Toronto, Ontario

583276
6. 5. 54

Друковоно у друкарні К. Г. РЕДЕРА, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІҐУ.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО.

З ім'ям Марка Кропивницького дуже тісно зв'язана історія національного театру на Україні. Не даром же звуть його батьком нового українського театру — і він сам од свойого виступу в ролі Стецька у Квітчиній оперетці «Сватання на Ганчарівці» у 1871. р. лічить початок цієї так незвичайно важної установи в нашому національно - політичному життю. І з'вязаний із історією українського театру Кропивницький не тільки як незрівняний актор і режісер, але й як драматурґ, автор багатьох українських п'єс.

Були в нас і до 70. років письменники-драматурґи, але ж їх твори — це були майже виключно перерібки, в ріжних видах, безсмертної Наталки Полтавки (Квітка, Тополя, Кухаренко, навіть Шевченко в «Назарі»), заснованої, як відомо, на неминучому конфлікті між батьками й новим поколінням — і тими перерібками дихала українська сцена. Крім того, не було в нас постійного театрального гурту, не було в нас до Кропивницького постійного

українського театру. Що правда, ріжні мандрівні польсько-московсько-українські трупи виставляли, між иньчим, і українські п'єси, але ж це ще не був український театер. Створив його аж Кропивницький і його гурток [брати Тобілевичі, Затиркевичка, Заньковецька] у Ялисаветі [другий гурт майже рівночасно склав Мих. Старицький], і в тому його чи не найбільша заслуга.

Діяльність Кропивницького припадає на час великого занепаду української національної думки й заборони українського слова московським царським урядом (1876, 1881). Через те й український театр, такий, як його поставив Кропивницький, має в історії нашого національного розвитку своє окремішнє значіння: він являвся одинокою трибуною, звідкіля прилюдно лунало українське слово, а велика мистецька гра самого Кропивницького й його товаришів, його незрівняна режісерія, гарні декорації, реальна постанова творів на сцені, правдива до найтоньчих подробиць, і передусім новий репертуар — усе те не тільки викликувало велике захоплення між земляками, але й здобувало для нової інституції велике поважання між чужинцями-ворогами, і найважніще, підносило в нас самих національну самоповагу.

Як драматурґ, автор яких трицятьох драм

і комедій, Кропивницький належить до т. зв. етноґрафічної школи нашого драматичного письменства, бо з етноґрафічною докладністю змальовує наше село, — українських драм із життя інтеліґенції російська цензура до вистав не допускала — село після знесення кріпацтва, село з новою «волею», безпомішне село, визискуване цілою сіткою своїх власних насильників: старшин, писарів, арендаторів-жидів, панів та підпанків [Дайсерцю волю, Глитай, і т. д.]. Драми Кропивницького являються рядом поодиноких чудових картин, списаних такою чудовою народньою мовою, з такою силою жартів та приказок, із таким свіжим гумором, розмови пливуть так невимушено гладко, що на тому ніхто з українських драматурґів із Кропивницьким не може зрівнятися. У цьому діяльозі, у цих поодиноких картинках ціла сила Кропивницького. За те ж не все ці картини зі собою як слід позв'язувані, щоби творити одну-одноцільну драму, не все події, як треба, умотивовані, психольоґія дієвих осіб не глибока — і тим відрізняється він від свойого молодшого товариша, великого драматурґа Івана Тобілевича, кожна драма якого заокруглена, душевні переживання дієвих осіб — грають найважніщу ролю. І чим довша драма, Кропивницького, тим більше відчувається ця недостача.

Через те, може, що Кропивницький із поодиноких картин не може зв'язати великої драми — нераз у кількох місцях маєш враження, що, н. пр., драма повинна б скінчитися, а вона все ще тягнеться, все ще доповнюється новими картинами — через те й ізпоміж цих усіх драм дуже корисно виділюється, як одиноцільний малюнок, етюд ув одній дії «По ревізії».

Коли відкинути горілку, та ще деякі побічні дрібнички, коли відкинути ту ніби то поверховність, легкість, якою продиханий на око етюд — людина мусить ізжахнутися від тої голої правди-кривди, в якій потопає під таким начальством бідне безпомічне українське село! Що мусять переживати серед такої, безприкладної та безкарної анархії беззахисні селяни, кілько драм мусить приносити селу кожний день — усе це вичитає, чи вислухає ізпоміж надрукованих, чи сказаних із дощок сцени слів кожний, що не виключно для сміху читатиме, чи слухатиме «По ревізії». Коли ж узяти поодинокі типи в етюді, то всі вони мов виточені, і по свойому становищу, й по часі, вони мусять бути тільки такі, як їх ізмалював Кропивницький, а не иньчі. А поміж усіма своєю правдою, простотою вирисовується як шедевр безсмертна Риндичка, яких у нас і досі так багато, так багато . . .

І родинне життя зі своїми щоденними драмами радо фотоґрафував Кропивницький [Зайдиголова, Дві сім'ї], і вони теж являються рядом картин, не дуже то пов'язаних зі собою в ціле. І новіщі події, великий розмах народніх сил у 1905. р. потягли його за собою [Скрутна доба, Розгардіяш], тільки ж уже пізнати, що сам він стояв одалеки від цих подій, і малюнки вийшли бліді, неясні.

Через те, що не можна собі в'явити життя українського хлібороба — без пісні, то й драми Кропивницького попереповнювані піснями — річ, яка відріжняє нашу драму від европейської [й через те дехто з критиків говорить про наші драми як про цілком новий рід драматичного письменства, мельодрами]. Сам він був музикальний, і часто сам до своїх пісень укладав музику. Деякі з тих пісень тепер уже стали народніми (Ревуть-стогнуть, Ой, у саді на вишенці).

Бувало таке, що Кропивницький зазичав сюжети [«Невольник» Шевченка, «Єнеїда», Котляревського], а то й перероблював чужі п'єси (Підгоряни або Гуцули Гушалевича), але ж таких п'єс не багато. Із чужих европейських авторів присвоїв Кропивницький українському письменству Шекспірового «Отелля», якого переклав на укра-

їнську мову та який одначе у друку ще досі не появився.

Нарешті декілька дат із життя Кропивницького. Народився він 25. квітня 1846. р. у селі Бешбайраках на Херсонщині, вчився в повітовій школі, був якийся час канцеляристом у Бобринці, Ялисаветі й по иньчих містах Херсонщини, де й виступав на ріжних аматорських виставах, опісля ж кинув службу й поступив до театру. Грав ізпочатку на московській сцені, де незабаром став режісером — а в 1881. оснував уже свою українську трупу. Першу свою драму (Дай серцю волю) написав у 1863. р., перший збірник його творів появився 1882. р., перше повне видання творів у чотирох томах вийшло в Полтаві 1910. р., звідкіля й передруковуємо «По ревізії». Умер Кропивницький 9. квітня 1910. р. у. поїзді, вертаючи з гостинних виступів у Одесі до Харкова, де проживав декілька літ до смерти. Громадянство Харкова збірається поставити Кропивницькому пам'ятник у Харкові.

Наша редакційна робота обмежилася на докладній перевірці тексту й декількох невеличких змінах, що відносяться до фонетики.

Василь Верниволя.

ПО РЕВІЗІЇ

ЕТЮД У ОДНІЙ ДІЇ

Дієві люде:

ВАСИЛЬ МИРОНОВИЧ, старшина.
СЕВАСТЯН САВАТЄВИЧ СКУБКО, писар.
РИНДИЧКА, стара баба.
ГАРАСИМ, її свідок.
ПРІСЬКА, салдатка.
СТОРОЖ при розправі.

Діється у розправі.

Середина великої хати. Стіл, покритий зеленим сукном, на столі каламар, щоти, велика книга і скільки бумаг. На вуглі столу лежить пакет, запечатаний двома печатками; далі з другого боку невеликий стіл; на ньому три книги, каламар і бумаги, біля столу крісло. На стіні календар, біля вхідних дверей шахва з бумагами, лавка.

ЯВА І.

Сторож (сидить за столом і роздивляється на щотах). Ну, й як отой писар може викласти всяке діло на оцій видумці? Вже я скільки разів придивлявся, та ніяк нічого не второпаю. «Оце,» каже, «сімдесять копійок!» «А оце руб десять, а оце дев'ятьдесять п'ять», і наговоре, наговоре такого грошей, що в тиждень, здається, не перелічив би. Одже він: цок, цок! Цок сюди! Цок туди! І носа не вспієш висякати, як він уже й полічив! Що то воно, подумаєш, навука, до всякого діла добірає способу! Його, мабуть, вчено десь не близько: він каже, що він десь аж зпід Чигирина, ну, а я так думаю, що він і за Чигирином бував. Та то ж голова така, що й хто його зна, де вже є розумніща; кого не спитай, увесь мир каже, що з такою головою можна і до станового досту-

пить! Ну, а я так думаю, що він і перед справником не здрігне. То ж як почне розказувать, де він тільки не бував і чого він не видав, так тільки рота роззявиш. Агличана він тобі бачив, і в Київі був аж двічі, і за морем-окіяном, де живуть песиголовці, і туди його носило! . . . Бував і в тих землях, де свині більш від нашого вола . . . звісно, як чоловік бувалий розкаже тобі, то так увесь світ і побачиш перед очима, як на долоні . . . Он як я, так далі Ялисавету не бував, так мені здавалось, що за Ялисаветом вже недалеко кінець світа. А ну, чи вищитаю, скільки мені зосталось день до года. А скільки ж у году день? Чи буде з двісті, чи, мабуть, ні? Ну, оце нехай буде від Водохреща до пущення. (Кладе на щотах.) А оце від пущення до Великодня, а оце до Зелених Свят, а оце до Покрови . . . Так що ж? А все-таки воно нічого не показує! (Встав.) Ні, мабуть, коли не піп, то не микайся і в ризи . . Підмести ще хату або-що. Тай нудна оця робота сидіти в розправі цілісенький рік! (Мете хату.) Чи загляне хтонебудь сьогодня в розправу? Ще у-досвіта якийсь чоловік приніс бомагу від посередника, чи що. Ждав, ждав розписки, та з тим і поїхав. Іди, каже, пошукай писаря, або сам розпишись. Еге! Добре тобі казати: «розпишись!» Отже, здається, і невелика штука повести пером по бомазі, одначе хоч ти мені пальці повідрубуй, не на-

пишу! . . . Вже я скільки разів націлявся написати: украду оце шматок паперу, та й почну виводить пером по бомазі, здається, так як і писар, і перо вмочу в чорнило, і налагодюсь якраз так: чирк-чирк, а воно чорт-батька-знащо виходить! . . .

ЯВА II.

Входить Старшина.

Старшина. Щоб через пів години коні були перед порогом! Чуєш? Щоб мені по щучому веленію! Мені треба небезпре́менно сьогодня їхати по ревизію в Чубаївку та Василівку . . .

Сторож. Та коні аж у степу, на паші.

Старшина. Ну, так що?

Сторож. Так, це за ними бігти?

Старшина. А ти як думав? Що це тобі первина, чи як?

Сторож. Та воно . . .

Старшина. Знов начадив махрою? Скільки разів казав тобі, щоб не смів курити отії погані в присульствії.

Сторож. Начадив? . . . Я вже й забув, який той тютюн на масть! . . . (У бік.) Загрянишного тобі буду купувать, велике жалування платиш . . .

Старшина. Що ти там бубониш? Сказано тобі, щоб по щучому велінню . . .

Сторож. Та воно . . . Ні, вже коли б швидче дослужити года, хай йому біс, щоб я зостався у цьому пеклі! . . .

Старшина. Ну, а як я звелю громаді присудити вік оттут тобі служити? . . .

Сторож. Хиба що громада примусить . . . звісно, громада великий чоловік!

Старшина. Ну, то-то ж бо й є! Я тобі ще вчора наказував, щоб коні уранці були перед порогом.

Сторож. Вчора? Та я вас учора і в вічі не бачив: ви ще проти понеділка загадали мені . . . І коні стояли цілий понеділок і в вівторок до обіда . . .

Старшина. Мольчать! З ким це ти губу розпустив? Сказано тобі, щоб по щучому велінню.

Сторож. Та про мене, я й піду! Але ж я запевне знаю, що ви й сьогодня не поїдете.

Старшина. Ну, ну, базікай! Свинота!

Сторож. А звесно.

Старшина. Ти хочеш, щоб я тебе по мармизі затопив?

Сторож. Хиба це первина? Бийте! На те ви началство.

Старшина (плює). Тьфу!

Сторож (у бік). Ач який! (до Старшини) Ондечки бомага, якийсь чоловік привіз. Такий

із себе огрядний, у синій чемерці, з бородою, у картузі й шарпом шия замотана.

Старшина. Збігай по писаря!

Сторож. Та його тепер і з собаками не знайдеш: він ще позавчора поїхав на хутори кумувати!

Старшина. Щоб він мені зараз тут уродився!

Сторож. А за кіньми хто ж побіжить?

Старшина. Ну, живо! Щоб одна нога мені тут була, а друга там! По щучому велінню! (Випиха Сторожа.)

Сторож. От напасть! (Пішов.)

Старшина. (Один, розпечатав пакета.) Від кого ж би це? (Чита по складам.) «Предписиваю оному волостному правленію принять енергическія мери» . . . Які? Нергичеські мери? Що ж воно означа: нергичеські? А ну, далі! (Чита) «к самоскорейшему составленію систематическаго» . . . Та й довге яке слово! . . . «Указателя и категорических» . . . Ні, мабуть, уже як писар прийде, то удвох розберемо! Бо сам я ще до цього не доїхав! От, як припишуть, що «розискується пара лошадей, масті гнідої, на лобі біле п'ятно» . . або «в уїзді появилась на рогатім скоті чума, принять мери» . . Так тут уже й без писаря я знаю, що ці документи треба покласти під сукно. (Походив трохи по хаті.) Одначе сьогодня треба вже небезпре-

менно поїхать по ревизію. Та куди ж це писар подівся? (Спльовує.) Тьфу, як погано на похмілля! . . . (Дивиться у вікно.) Еге, вже сонечко височенько підбилося, а в мене ще й ріски в роті не було . . . Хиба послать за восьмушкою . . . Удосвіта прокинувся, та так щось коло серця запекло, аж перелякався! Повернувся на другий бік, неначе трохи відпустило; а тепер знов аж пашить у середині! Погано, погано! Не годиться що-дня пити! Вчора пив, позавчора пив . . . Стрівай! Який же це у нас сьогодня день? (Дивиться на стіну, де висить календар.) Що воно такоє? «Перво Октября.» Та це ж було, либонь, на тому тижневі? Отто вже не люблю безпорядків. Казав же скільки разів писареві, щоб що-ранку вистановляв число, щоб часом не погубити нам днів; ось же й календар нарочито купив. А тут стоїть «Перво Октября!» А «Перво Октября» це ж було на Покрову, а на Покрову я був у ярмарку. От тобі й загубили день! Стрівай, як же це воно? На тому тижневі у п'ятницю приїздив становий? Так, становий. У неділю була сходка . . . Увечері приїхали до мене куми мої: матушка і писаломщик? Так! У понеділок гуляли цілий день; а ввечері приїхав і піп. Ну, а далі що ж було? Було ще чимало гостей . . . Старшина з Кандалупової, письномоводитель з жінкою . . .

Гарна в його жінка, моргуха тільки велика! . . Вона таки разів з п'ять мені підморгнула . . . Та як їй, сердешній, і не моргати! Її ж чоловік таки настояща смерть, а вона свіжа, повна, та дебела . . . Чудово вона співа оцю пісню, що каже (говорить, не співає):

«Ой кужелю, мій кужелю,
Робити я не здужаю!
До кужеля рука дріжить,
А чарочку добре держить! . . .

Попадя наша штукарка! Запровадила моду, щоб кожний раз, як один другого почастує, то щоб зараз і поцілувалися! . . . І пішло частування: матушка з писаломщиком цілуються, а я з письномоводительшою! Там такі гарячі губи, що аж пашить! . . . Одначе їй усе ж таки далеко до Пріськи, до московки. Ото молодиця! . . . На виду, як на кір горить; а як іде вулицею, то аж земля під нею двигтить . . . Ех, матері його ковінька! Шкода, що я жонатий! А то, стало бить, як началник, зараз би по щучому велінню . . . А ото, на тому тижневі в середу, у ночі, трохи-трохи було не вскочив, як кажуть, у нікуди! Тільки що підійшов до Прісьчиної хати, аж стара Риндичка із своєї хати рип дверима! «А хто то,» питає, «добувається до московки?» А я зігнувся, та попід загатою, та на втеки! Вона як зацькує собаками! . . . а клятий рябий пес

трохи литок не полатав началникові. Треба буде претикола зробити, щоб вона отого собаку на цепурі[1]) держала.

ЯВА III.

Входить Риндичка і Гарасим.

Риндичка (уклонилась). Помогай-бі! З п'ятінкою бувайте здорові!

Старшина (з жахом). Хиба ж у нас сьогодня п'ятниця?

Риндичка. А як же? Звісно, що п'ятінка, та ще й друга після Покрови!

Гарасим (п'яний). Так тошно!

Старшина. Чи не помиляєтеся ви?

Риндичка. Оттак-пак! Щоб я, та помилилася!

Старшина. Як же це воно так сталось, що сьогодня вже п'ятниця?

Гарасим. Я об том незвестен . . . Один Бог!

Риндичка. Т'адже ж пригадайте, на здоров'ячко. В понеділок ваша сусіда, ота шолудива кішка, Гапка підщіпана, та золила сорочки у жлукті. А я й присікалась до неї! Чи не сором, кажу, тобі, молодице, не знати, що в середу празник? . . .

Старшина. Празник?

Гарасим. Так тошно.

---

[1]) На ланцюзі (моск.).

Риндичка. Празник святого Хоми! Та й кажу: чи не сором тобі? Коли ж ти попереш сорочки, що сьогодня кладеш у бук? А тут ви, бувайте здоровенькі, вийшли з хати та й почали на нас гримати, ще мене так погано налаяли . . . Еге, кажу, та й почали на нас гримати, щоб ми втишились. Стало буть, у вас була почесна беседа, а ми своїм ґвалтуванням перебаранчали вам гуляти.

Старшина. Нічого не пригадаю! Віриш, стара, що ми началники так заклопотані . . .

Гарасим. А звісно, началство . . . Як можна?

Риндичка. Та як же мені цього не знати? Ви ж один, а нас, миру, скільки? Тут треба дві голови на плечах мати. Адже ж і мій покійничок, — царство йому небесне, вічний покій його душеньці! — був за началника, чи по просту сказать, за свинопаса, коло громадських свиней, то так було заклопочеться, так заклопочеться.

Старшина. Він, либонь, від горілки вмер?

Риндичка. Умер, голубчичок сивий! Через великі клопоти й пив!

Старшина. От через ті клопоти иноді й я п'ю! Легче якось на серцеві, як вип'єш.

Гарасим. Верно!

Риндичка. А як же! Горілка, вона зараз таки тобі відтягне від серця! Так і бачиш, як

той клопіт гарячою парою з рота виходить! Еге, то ото ж, кажу, було в понеділок; а в вівторок я бабувала в Зіньки Тухленкової, старого Молочая невістки, і принесла вам попелясту курочку, і прохала на родини.

Старшина. Курочку? Отже й цього не пам'ятаю.

Риндичка. Ще ваша жінка, Андрійовна, — нехай будуть здоровенькі, вам на радість, а мирові на втіху! — взяли в мене ту курочку й почастували мене пивом, спасибі їм . . . повнісенький стакан випила!

Старшина. І був я на родинах?

Риндичка. Ба — ні. Ви одмовились тим, що у вас беседа була.

Старшина. Оттак заклопочись, як ми, начальники, иноді заклопочуємось! . . .

Риндичка. А в середу, після обідні, до вас іще під'їхали гості. Батюшка і ще з якимись людьми . . .

Старшина. У середу, кажеш?

Риндичка. Еге ж! А вчора посварилась я з Пріською-московкою і приходила до вашої милости скаржитись.

Старшина. З ким? З Пріською, кажеш?

Гарасим. З нею, так тошно!

Старшина. Та ти це навспряжки, чи, може, дуриш мене?

Риндичка. Навспряжки! Та я їй цього не подарую.

Старшина. Помагай тобі, Боже! Це діло нтересне! Нтересне діло! . . .

Риндичка. Ви ж самі вчора сказали мені, щоб я прийшла сьогодня, бо ви вчора, вибачайте в цім слові, були п'яненькі, на здоров'ячко вам.

Старшина. Клопоти! Що в мене того клопоту, стара! Так, стало бить, виходить, що сьогодня п'ятниця? Слава Богу, що хоч знайшли день!

Риндичка. Та тут не то що день загубиш, а й їсти забудеш. У вас же того клопоту повна голова!

Старшина. Більше!

Гарасим. Через голову поллється . . Так тошно!

Старшина. О, поллється! (До Гарасима.) А ти ж по якому ділу?

Риндичка. Це ж мій свідок.

Гарасим. Так тошно, господин старшина!

Старшина. Ти, стало бить, чув, як вони сварились?

Гарасим. Так тошно, верно . . . Ну, що вони бились, так я об том незвестен! . . . По закону, значить, по правді? . . . Хиба в нас земля безрозсудна? . . . Истиная правда . . . Амінь, і ввесь обман на лицьо.

Старшина. Піди ж, поклич сюди Пріську-московку, то ми зараз і вчинимо суд!

Гарасим. Вчиніть суд праведной, як перед Господом милосерним! . . . Бо вони проклятущі баби . . . Їм обом небезпременно треба задубить манатки, та березовою кашою, щоб не клопотали . . . Бо вони анахтеми . . . так тошно, ваше благородіє! . . .

Старшина. Веди її сюди перед мої очі, по щучому велінню!

Гарасим. Приведу! Недзя обіждать! . . . Я її анахтему . . . Кажу, вклонись старій і ні котрого діла . . . Постанови, кажу, чвертку, і Бог тобі простить . . . (До Риндички) Казав: постанови чвертку? Правда? Не сваріться, кажу, бо чистий калавур! (Пішов.)

Старшина. Треба ж, мабуть, і писаря підождати.

Риндичка. Ой, батечку, розсудіть же ви мене самі . . .

Старшина. Та розсудить, то можна! Але ж, може, мені прийдеться довго здіймати допроси з Пріськи? А тут треба мені їхати по ревизію . . . Як би можна, це діло хоч дозавтрього під сукно?

Риндичка. Ой, розсудіть же мене! Бо як не розсудите, то не витерплю, та я ж . . . (Шепче йому на вухо.) Ой, розсудіть же мене; а

я, батечку, вам завжди у пригоді стану. Пам'ятаєте, як іще ви не були за началника, та позивались із Тихоном за кожуха? Мало я тоді гріха на душу взяла?

Старшина. Ну, те що колись було, нічого згадувати. Нічого вже з тобою робить . . . Так кажи товком, за віщо там у вас узялося? З якого побиту горщика розбили?

Риндичка. Ох, батечку, та тут таке, що як до ладу розказати, то й волосся на голові догори полізе! Адже ж ви знаєте, що мій вгород та виходить якраз потилицею до її повітки.

Старшина. Потилицею? Так і запишемо в протокола.

Риндичка. Ще мій покійничок . . царство йому небесне, вічний покій його душеньці і всім помершим душам вічня пам'ять! Ото, кажу, як іще мій покійничок живий був, то й викопав рів проти її повітки, щоб, стало буть, звернути стежку з її дворища понад ровом . . . Бо вона було, як іде, чи проти череди, чи в поле, то так тобі і преться через мій вгород!

Старшина. Еге-ге! Пострівай! Я бачу, що це діло дуже заплутане! Доказательства маєш?

Риндичка (вийма пляшку з горілкою й бублик). Осьдечки! Хиба ж я чести таки та й вашого звичаю не знаю?

Старшина. От, бачиш, може б я й не пив сьогодня, коли б не таке голівне[1]) діло . . .

Риндичка (частує). Милости просю . . .

Старшина. Приходиться випити, щоб у голові . . . Пожалуйте, звольтесь самі!

Риндичка. Пошли ж, Боже, помершим душенькам царство небесне, а живим на здоров'ячко! (Випила й підносить Старшині.)

Старшина. Благодарю покорно! (Випив.) Тепер трохи неначе ясніш діло.

Риндичка. А як же. Воно зараз у голові розвидниться! Закусіть же бубличком. (Дає бублик.)

Старшина. Що воно ніби щось задзвеніло у вусі?

Риндичка. Ото так похмілля парує, що аж дзвенить. Викушайте ще!

Старшина. Та пожалуй! Чарка в тебе не велика, то воно можна ще по одній.

Риндичка (налива). Я вам скажу, що по манісенькій краще пити. Каже (говорить):

«Ой, чарочко ж моя,
Чепурушечко,
Ой, потіш же мене,
Моя душечко!»

Милости просю!

Старшина (випив). Тепер неначе замовкло у вусі, як по щучому велінню! А собі ж?

---

[1]) Уголовне — карне.

Риндичка. Та я вже, не вам кажучи, зо своїм свідком випила зо три. (Налива.) Дай же, Боже, щоб вороги мовчали, а сусіди не знали! (Старшина простяга руку до чарки, але Риндичка випила.) Ото ж, кажу, як викопав мій покійничок рів, так відтоді пішла промеж нас щоденна сварка!

Старшина. Щоденна?

Риндичка. Еге ж!

Старшина. Ну, так ми й запишемо.

Риндичка. Та як же не щоденна, коли я своїми очима бачила, як вона що-ранку Божого винесе, та й висипає попіл у мій рів. Я їй докоряю та взичаю, а вона мовчить, неначе не до неї річ.

Старшина. Мовчить?

Риндичка. Звісно, губи мовчать, а в середині що в неї?

Старшина. Ну, що в середині, хоч воно й цікаво, так це до діла не касательно.

Риндичка. І що ж би ви думали? Отакечки що-дня, висипаючи попіл, зарівняла мені рів зовсім. Ото ж і стала я думати: задля чого б їй оттаке на капість мені коїти? Чи нема тут якої инчої причті? Сидю я на тому тижневі, либонь, проти середи, чи проти вівтірка . . . Ба так, проти вівтірка . . . Бо в понеділок я ходила по зілля у Дерієву балку . . Та ще яка мені притичина трапилась?

Старшина. Що таке? Ти вже розказуй все дочиста, щоб діло було, як на долоні.

Риндичка. Тільки що перейшла я лощину і простяглась навманя, через стерні, аж це зпід моїх ніг заїць: плиг, плиг, плиг! . . . Щоб мені язик опух, коли брешу! . . .

Старшина. Заїць, кажеш? Чи це ж до діла касательно?

Риндичка. А як же воно не кусательно, коли то не заїць був . . .

Старшина. Не заїць? А що ж воно?

Риндичка. Та кажу ж вам, що схопилось, та плиг, плиг, плиг!

Старшина. Та це вже записано, що плиг, плиг! . . .

Риндичка. Так ви думаєте, що й, справді, то заїць був?

Старшина. А що ж таке?

Риндичка. Нечиста сила!

Старшина. Та, ну?

Риндичка. Правда. Покотив, та й покотив через гору! А я зараз таки тричі перехрестилась, а далі сплюнула на лівий бік.

Старшина. І що ж, щез?

Риндичка. Як язиком злизало.

Старшина (пише). Як язиком злизало . . .

Риндичка. Ой, стрівайте ж, що ж я наказала? (Думає.) Еге, так кажу, ото набрала я там зілля, принесла до дому й почала його

в'ялити на спризьбі, а вже звісно, що як ідéш по зілля, та перестріне тебе заїць, або перебіжить тобі шлях, то . . .

Старшина. Так що ж таке треба робить?

Риндичка. Е, душко, цього не можна казати, бо як розкажеш, то те зілля хоч візьми, та викинь його на смітник.

Старшина. Стало бить, не поможе ні від якої хвороби?

Риндичка. Ні, не те, а так, звиніть, смердітиме, що й носа до нього не навернеш . . . Ото вже, як зовсім стемніло, сидю я собі на спризьбі, та й задрімала; і сниться мені, що я молода та така хороша, хоч з лиця воду пий.

Старшина. Ну, це ти почала розказувати сон рябої кобили.

Риндичка. Та я ж таки була хороша молодою, така хороша!

Старшина. Ну, я б цього й не подумав.

Риндичка. Минулося! Та за мною парубки було так мордуються, що аж попару не знайдуть, аж тини тріщать.

Старшина. Та це ж було за царя Непитайла. Ти діло кажи!

Риндичка. Стрівайте ж бо! Ото й задрімала я. Аж чую, щось няка на мого Рябка. Ви ж знаєте мого Рябка . . . торік Палажка, Гунина невістка, позивала мене за те, що нібито він порвав на ній нову юбку.

Старшина. Так його Рябком дражнють? Це треба у претикол записать.

Риндичка. Я бабувала на хуторах у Байбаків і звідтіль його принесла щеням; і казано мені, що воно ярча! Одначе ж я його й не думала виховувати під осиновою бороною. А вже звісно, що як ярчати отакечки не виховувати, зараз відьма візьме та й подушить.

Старшина. Подушить? А чи не пора нам підлить чорнила в чорнильницю. Бо воно щось неохотно слухається!

Риндичка (налива). Дай же, Боже, щоб усе було гоже! А що не гоже, того не дай, Боже! (Випива й частує.)

Старшина (випив). Добра горілка! У якім шинку береш?

Риндичка. У Бороха!

Старшина. Еге! Це така, що тільки б мені й пить. Ну, доводь же діло до краю! Що це він Пріськи не веде?

Риндичка. Так ото чую, щось няка на мого Рябка: «ня цю-цю! ня!» . . . Слухаю, аж то вона: приманила його до себе, та й дає йому щось зі своїх рук! Я до неї й озвалася: «А що то ти,» кажу, «матері твоїй стонацять болячок і сім пропасниць! Що то ти робиш? На що ти чужу собаку годуєш?» ««Щоб знав,»» каже, ««мене та не рвав!»» Як принялась же я її коренити: лаю на всю губу, а вона мовчить, та

все годує Рябка. Далі з пересердя плюнула, так таки голосно кажу: «тьфу, тьфу, тобі, діявольська дочко!»

Старшина. Куди це ти плюєш? (Витирає лице.) Анахтема, плює прямо у пальтрет! . . . Стань на цей бік. Продольжай!

Риндичка. Аж другої ночі сидю я на печі, а в мене в печі віконечко, якраз проти її дверей. Сидю я, аж чую, мій Рябко на когось гавка. Я мерщій прожогом до віконечка, аж щось чимчикує через мій рів, прямісенько до неї; підійшло до дверей, поторгало і зтиха промовило: «відчиніть!» . . .

Старшина. Коли це було, кажеш?

Риндичка. На тому тижневі, в середу.

Старшина. На тому тижневі . . . (На бік.) От так штука! (До неї.) Ти сама бачила?

Риндичка. Своїми очима! Щоб мені повилазило, коли брешу!

Старшина (у бік). Держись, Василю, берега! . . . (До неї.) А не запримітила ти його обличчя?

Риндичка. Та що тут? Це вже всім людям звісно. Ніби то ви й не догадуєтесь?

Старшина. Я? . . . Слухай, стара, ти не теє . . . Не кажи, будь ласка, жінці!

Риндичка. Ба, ні! Скажу жінці!

Старшина. Чи ти ж не здуріла?

Риндичка. Вона мене лихословила перед усім миром, що ніби то я вкрала в неї півня!

Старшина. Якого півня?

Риндичка. Чорного з жовтим хвостом! . .

Старшина. Та я й на подвіррі не бачив такого півня!

Риндичка. От так же й я його точнісенько бачила! . . . А вона пащекує: «украла, та й украла!» . . . Я ж їй, шельминій дочці, виб'ю очі її чоловіком-хвойдником.

Старшина. А в холодній ти ще не сиділа?

Риндичка. За отту задріпанку? За ту нечупайду?

Старшина. Брешеш! Брешеш, стара! Ще одне вразливе слово, і я тебе під дванацять замків, по щучому велінню . . .

Риндичка. Щоб мене під дванацять замків за отту шолудиву Грициху? . . . Та я швидч . . .

Старшина. За яку Грициху?

Риндичка. Кажу ж вам, що то Грицько добивався до Пріськи.

Старшина. Грицько?

Риндичка. Та він же, він!

Старшина. Так ти ж так і кажи! . . . Розбовтай же чорнило, а то вже зовсім загусло . . .

Риндичка (частує). Він же, кажу вам! Еге, ото ж учора вранці виходжу я зі своєї хати,

аж і вона біля свого порогу крише закришку у борщ. Поздоровкалась я до неї та й кажу: «А які то до тебе гості добивались у глупу північ? Чи не чоловік, кажу, повернувся зі служби?» Вона на мене як витріщилась, та хоч би словечко. Я її докаряю, а вона мовчить. «Чи тобі й не стид,» кажу, «та й не сором! Чоловік твій Богу-государю служить, може, побивається за тобою, як пташечка у клітці, а ти так за ним журишся, що чужих чоловіків до себе у ночі принадюєш?» Вона слухала-слухала, далі встала, повернулась до мене потилицею. (Шепче йому на вухо.) От, щоб я пропала, коли брешу!

Старшина. І свідок усе те бачив?

Риндичка. Ні, серденько, не бачив, а тільки . . .

Старшина. Це діло треба розжувати, тут треба підкрепить доказательства.

ЯВА IV.

Входить Гарасим і Пріська.

Пріська. Добри-день вам!

Старшина. Здорова, ягідко!

Пріська. За яким ділом мене покликали?

Риндичка. Як ти посміла мені, старій жінці! . . .

Старшина. Не присікуйся, стара, бо я тут

начальник. (До Пріськи.) Як поживаєш, серденько?

Пріська. Як горох при дорозі! Хто не лінується, той тільки й не вибива мені очей!

Риндичка. Ач, яка тихоня, свята та божа!

Старшина. Мовчи, стара!

Гарасим. Кажу, ваше благородіє, з ними настоящий калавур.

Старшина. Мовчать!

Гарасим. (Б'є себе по губах.) Мальчать!

Старшина (до Пріськи). Так, кажеш, як горох при дорозі?

Риндичка. Та що ви з нею цяцькаєтесь? Ви до неї грізно, а не залицянням . . .

Старшина. Ти мене будеш учити, як допроса здіймати? Ти? Мовчи, а ні писни!

Гарасим (до Риндички). Мавчать! Вони їх благородіє, вони понімають . . . Так тошно!

Пріська. За яким ділом мене кликали? Мені ніколи тут із вами патякати!

Риндичка. До вечора ще не близько, ще успієш побачиться! . . .

Пріська. Не лізьте, бабо, осою в вічі, бо при людях вилаю.

Риндичка. Ти мене лаятимеш? Та ще той на світ не народився, щоб мене перелаяв! Та я тобі сто і сімнацять болячок . . .

Старшина (до Риндички). Геть із хати! Я наодинці здійму допроса. (Випиха її.)

Гарасим. Настоящий калавур із ними!

Старшина (бере Гарасима й Риндичку за плечі й випиха). Геть, під три чорти!

Гарасим. Вони краще понім . . .

Старшина (до Пріськи). Насилу я діждався того щасливого часу, що бачу тебе наодинці!

Пріська. Велике щастя! Чого ви мене кликали?

Старшина. Присядь, Прісю!

Пріська. З якої речі?

Старшина. Коли б ти знала, яка ти красива! . . .

Пріська. Красива, та не для вас.

Старшина. Та спитай, котру хочеш молодицю на селі, яка б не рада була, щоб старшина до неї залицявся?

Пріська. То й посилайте за тими молодицями.

Старшина. А до тебе? . . .

Пріська. А од мене облизня спіймаєте!

Старшина. Справді? (Хоче її обняти, Риндичка прокрадається й бере свою пляшку й чарку, зника.)

Пріська. Ну, рукам волі не давайте, бо й волосся в вас на бороді не зостанеться!

Старшина. Так ти так із началством?

Пріська. А хиба ви на те началство, щоб прилипать до чужих жінок?

Старшина. А в холодну не хочеш?

Пріська. Не задля мене холодна та мурована!

Старшина. Побачимо. Ти, дурочко, подумай краще, чим же я не вдатний зі себе?

Пріська. Вдатний, та не мій. Залицяйтесь до своєї жінки!

Старшина. А до тебе?

Пріська. Кажу вам, що зась!

ЯВА V.

Входить писар п'яненький.

Писар (співає).

Однажди собралася
Компанія в кабацє,
І каждий там говарювал } двічі.
На своїм язицє.
Как Німець по німецькому:
Ай-ай-ай-ай-ай-ай! . . .
А Турок по турецькому: } двічі.
Алла, алла, алла! . . .
А Руськой похварбей усєх,
Дав Турку тумака,
А Німець похитрей усєх } двічі.
Дав тягу з кабака.

Старшина. От чортяка його принесла! . . .

Писар. Василь Миронович, душа моя, моє почтеніє, как ваше драгоценноє?

Старшина. Ви тільки п'янствуєте, а тут діла повна голова!

Писар. Всьо аттестуєм в лучшем культурном состоянії . . . А, кумушка! По каким таким єкстренним требованіям?

Пріська. Спитайте їх!

Старшина. А ви це коли вспіли покуматися?

Писар. Не далєє, как перваго Октября, на Покрову Пресвятия-Богородиці.

Старшина. Тим то ти така і смілива, що вже з підручним началством покумалася.

Пріська. Ба — ні! Я таки зроду не з полохливого кодла.

Писар. Ви мою кумушку не смійте обіждать, потому, хоч я і підручний, но можу задать началству таку цивилизацію . . . (Засукує рукава.)

Пріська. Вони вже мене й холодною стращали.

Старшина. То ж я шуткував!

Писар. Холодна нехай буде холодною, а нам пора погрітись. (Вийма пляшку й чарку.) Кума, сідай! Василь Миронович, душа моя! (Частує.)

Старшина. Ні, в мене вже й так у голові гуде, то, мабуть, не буду пити, бо треба ж нам по ревизію їхати . . .

Писар. Пустяк діло, вип'єм і поїдем! Просю покорно!

Старшина. Там получена якась бомага!

Писар. Прочитаєм і резолюцію покладем. (Чита бомагу нишком.)

Старшина. Про віщо вона дряпа?

Писар. Откатегоряєм усю сістему в своє врем'я. (Кида бумагу під стіл.) Пустяк вниманія.

Старшина. Невже під сукно?

Писар. В архив. (Частує Пріську.) Кума, чарочку!

Пріська. Ні, куме, спасибі!

Писар. Як? Від мене чарки горілки не вип'єш? (Співа):

Ти ж, було, кума моя,
Ти ж, було, люба моя,
Ти ж, було, селом ідеш,
Ти ж, було, в дуду ревеш,
Ти ж, було, куди йдеш, не минаєш!
Обернися, обійми, поцілуй!

Велію милость! Милости просю!

Пріська (одпива). Ох, яка ж пекуча!

Писар. Всю, всю!

Пріська. Не можу, не можу! (Одпива.)

Старшина (у бік). Як бачу, коло цієї молодиці треба инчі заходи. (До неї.) Та викушайте ж уже на мирову зо мною!

Пріська. Я з вами не сварилась! (Знов п'є.)

Писар. Кума, у тебе хата простора. А я після завтрього мениннник. Вари, ріж, печи! Твоя страва, мої гроші й моє питво! Ех, Василь Миронович, не вмієш ти з бабами діло ро-

бить? Чи так, кума? Кумасю, не наровіть чарки! (Пріська п'є.)

Старшина. І я прийду на менини.

Пріська. Та вже, звісно, не вижену з хати.

Старшина (Писареві). Шелестян Салатович.

Писар. Севастян Саватєвич.

Старшина. Все-рівно! Позвольте вашу пляшечку, ще й я почастую вашу кумасю!

Писар (Дає пляшку). Перметé!

Пріська. Ой, це вже буде багато!

Старшина. Не буде мало! Мерлете! (Частує.)

Пріська (хильнула). З нашої сестри ласкою все можна взяти. (Сміється.) От, я вже й п'яненька . . .

Старшина. А по другій, ще від мене?

Пріська. Та вже лийте, куди три, нехай вже й четверта доганя. (Регоче.)

Старшина (налива). А ну, хильніть!

Писар. Ай, молодець, Василь Миронович! (Іде до порога.) Гей! Хот там? На, пляшку, піди в шинок і принеси ще дві.

Старшина. А ну, сміліще! (Хоче поцілувати Пріську.)

Пріська (б'є його по губах). А тпрусь, мурий.

Писар. Василь Миронович, нельзя! Кума, починай пісні, такої, щоб аж . . . (Співа.)

Гусар на шаблю обпирався,
В глубокой гордости стояв!

Старшина (підспівує).

Пріська. Не вмію я такої! Ой, я вже п'яна. (Регоче.)

Писарь. Починай своєї! А ми з Василем Мироновичем підтягнемо.

Пріська (співа):

Ой, випила, вихилила,
Сама себе похвалила,
Бо я панського роду,
П'ю горілку як воду. } двічі.
Ой, мій милий умер, умер,
Та в коморі дуду запер,
А я пішла муки брати
Тай почала в дуду грати. } двічі.
Ой, ти дуда ж, моя дуда!
Я молода сюда, туда,
Навприсядки та в долоні —
Пішла мука по коморі. } двічі.

ЯВА VI.

Риндичка й Гарасим.

Риндичка. Бач, який вони тут допрос беруть?

Старшина (до Риндички). Мирись, стара, зараз мені! А то я тебе, чортову кочергу! . . . Знаєш мене: по щучому велінню! . . .

Писар. Об чом спор? На основанії якої статті?

Риндичка. Вислухайте ж мене, Шелестян Салатович!

Писар. Севастян Саватєвич!

Риндичка. Ой, батечку, не вимовлю ж я! Що вона тільки зробила? Ви тільки подумайте! (Шепче йому на вухо.)

Пріська. Не гнівіть Бога, бабо! Чи я б таки стида не мала?

Писар. Та не можеть бить? Чистоє горе!

Гарасим. Настоящий калавур!

Пріська. Що я повернулась до вас потилицею — це правда, а останнє . . .

Старшина. Помиріться зараз! Ви ж таки сусіди.

Голос за дверима. Нате горілку.

Старшина. От і мирова підоспіла. Це вже наша! (Бере пляшки.) А ну, хто моторніщий, частуй, бо я вже розварився.

Гарсим. Позвольте, я сповню . . . Хиба в нас земля безрозсудна? . . .

Писар (бере пляшки). Смірно![1]) Сідай, стара! Біля старої — кумася! Лавку сюда присуньте! Так Василь Миронович на почотноє место, біля кумасі, пожалуйте! Гарасько — тут!

Гарасим. Сів . . . верно!

Писар. Кумасю, поцілуйтеся зі старою!

Пріська (регоче). Чому й не поцілуватись? . . .

Риндичка (з плачем). Ти думаєш, що мені

[1]) Позір! (моск. команда).

тебе не жалко? Ти ж така молода та хороша, та як та сиріточка! . . . Нікому тебе ні приголубити, ні пожалувати.

Писар. Годі, стара! Цілуйтесь!

Гарасим. Цілуйтесь . . . Началство велить! . . . Цілуйтеся, чортові сороки . . . Настоящой калавур з ними! (Баби цілуються.)

Писар. От, і шабаш! Ну, за мною! (Почина співати, за ним усі.)

Во саду лі, в огороді, (двічі)
Пташечки поють. (двічі)
Ой, там наші родителі,
Ой, там наші приятелі,
Горілочку п'ють (двічі)
(Частує Пріську.)

Антоновна наливають . . .

Пріська. Миронович випивають . . .

Гарасим. На многі літа!

Всі. Многі літа, многі літа! і т. д.

Пріська (частує Старшину). Тепер уже й ви випийте від мене дві! . . .

Старшина (зовсім уже п'яний). Благодарю покорно . . . Од вас з овдовольствієм! (П'є дві.)

Писар. Василь Миронович, душа моя, не вались!

Старшина. Держусь, ще возсодержуюсь! . . Прісю, поцілуй мене! Поцілуй началство! . . .

Пріська. Нехай, як вияснится! (Частує Риндичку.)

Риндичка. Чи я ж тебе та й не жалую, моя голубочко! Завтра прийди до мене, я тобі і бурячків, і капусточки, і картопельки!

Гарасим. Стара, не задержуй чарки: може, ще хто хоче випить . . .

Риндичка. У старовину не так співали. (Співа.)

Ой хто п'є, тому наливайте,
Хто не п'є, тому не давайте,
А ми будем пити,
І Бога хвалити,
І за вас, і за нас,
І за неньку стареньку,
Що навчила нас
Горілочку пить поманеньку.
Ой хто п'є, той кривиться,
Хто не п'є, той дивиться,
А ми будем пити і т. д.

Писар. Василь Миронович! Захріи . . . Е, шкода!

Гарасим. Бо їм клопоту, настоящой калавур!

ЯВА VII.

Ті ж і сторож.

Сторож. Коні готові!

Писар. Сьогодня вже годі їхати по ревизію! . . .

Сторож. То це знов коні стоятимуть?

Писар. Не твоє діло. Внеси сюди дзвінок! (Сторож пішов.)

Пріська. Ходім, бабусю, до дому!

Риндичка. Ходімо, моя дитино!

Писар. Стой, кума! Кататься поїдем!

Пріська. Е, ні, кумцю! Пий, кажуть, та ума не пропий! Спасибі за честь, спасибі, що помирили! . . .

Риндичка. Я тобі, моя люба, і квасольки, і огірочків дам . . . У мене, хвалити Бога, вродило.

Гарасим. Тільки не сваріться!

Пріська. Прощайте, Шеластян Салатович.

Риндичка. Спасибі вам, що помирили нас!

Писар. (Риндичка і Пріська пішли.) Севастян Саватєвич! (Проводжа їх до порогу.) Кумасю, гляди ж, не забувай менини!

Гарасим (тимчасом хова пляшку й бублики). Настоящой калавур! . . . Бо їм клопоту . . . Ну, що вони бились . . . Прощавайте! (Пішов у шафу.)

Писар (бере його за коміра й випиха). Ека свинота, нажреться так, што й . . .

ЯВА VIII.

Сторож (вносить дзвінок).

Сторож. На віщо вам дзвінок здався? (Дає.)

Писар. Не твоє діло. (Починa дзвонить під вухом старшини.) Ньо, конячки! . . .

Старшина (крізь сон). Поганяй, поганяй! Звертай на Чубаївку! Та не задьоргуй бо пристяжної!

Сторож. Поїхав по ревизію.

Писар. Ну, буде з нього, нехай їде. А я поїду на хутори, другу ревизію робить.

Старшина (сонний). Пиши приговор!

Писар. Чистоє горе з оцими п'яницями! . . (Пішов.) Какой я тільки з ними мученик! . . .

Сторож. Добра ревизія! Це знов на цілий тиждень: цей дома кружлятиме, а той по хуторах. (Бере зі стола бублика й доїда, потім бере щоти, сіда долі й виклада.) Ні вже, хай йому враг, щоб я зостався у цім пеклі! Я таки вищитаю, скільки мені зосталося день служити до года.

Старшина (співа сонний). Многа літа, многа літа . . .

ЗАВІСА.

Елисавет, падолист 1882. р.

LU
K9365por

583276
Kropivnits'ky, Marko
По ревізії.
[Transliterated: Po revizii.]

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED